

Richard Sobotka

*Vraťte se, rozejsi milí,
přineste léto zpět*

Vzpomínky
paní Věry Klasové
na Rožnov
jejího dětství a mládí

2016

Vyšlo v rámci projektu tvůrčí skupiny seniorů
„Město v mé paměti“
při Městské knihovně
v Rožnově pod Radhoštěm.

Vychází pod záštitou Obce spisovatelů Praha.

Paní Věra Klasová (nar. 1925), je rodilá Rožnovanka, původním povoláním učitelka, v současnosti klientka Domova seniorů.

Osudově je spjata s městem Rožnovem pod Radhoštěm¹⁾.

Nádherný letní čas, který v Rožnově prožívala, je rok co rok orámován přiletem rorýsů²⁾, letců nesmírné vitality, kteří se v hejnech vrhají střemhlavým letem a s pronikavým křikem mezi domy, v mžiku mizí kdesi v dálce nebo ve velké výšce, aby se vzápětí znovu ukázali.

Přilétají v květnu a setrvávají do konce července. Jak nečekaně přilétají, stejně náhle ti tuláci nebes zase putují kamsi do neznáma.

V Rožnově samotném pak byla srdci Věry Klasové nejbližší lokalita Záhumní-Záhumení³⁾, kde prožila dětství.

*Záhumní
kvetoucí meze - chodníček – struha
první rožnovské sídliště*

Když se ještě neříkalo Záhumení, ale Záhumní, prožívala jsem v této části města celé své dětství.

Na leteckém snímku z roku 1923 je vpravo nahoře znát plochu obdělávaných polí, kde po roce 1950 bylo vystavěno sídliště Záhumení.

Má stařenka Baruška Kavanová bydlela v Palackého ulici v domě číslo popisné 458. Domek to byl nevelký, přízemní se třemi pokoji, kuchyňkou a s malým sklípkem na brambory a zele-

ninu, s WC na dvorku, ale zato s velikou půdou. Ze dvou stran se zelenala velká zahrada sousedů Cibulců.

Protože všichni obyvatelé Palackého ulice museli mít zajištěn přístup ke struze, vlastnila knížku i stařenka, která ji k tomu opravňovala. Každý domek pak měl u struhy své schůdky. K těm našim se podle úřední domluvy smělo projít po chodníčku, prošlapaném jednou osobou. Jen v případě máchání prádla mohly projít dvě osoby, které nesly škopek s prádlem. Za tuto službu se před 1. světovou válkou platily tři šestky, jak bylo zapsáno v ručně vyrobeném sešitku. Protože se žilo v dobrých sousedských vztazích, domluvili se moji rodiče na jiném způsobu úhrady.

Přes struhu vedla celá řada mostků. Pokud jsme se chtěli dostat na Záhumní, a nechtěli obcházet až kolem Letochovy zahrady a Klaudovy vily, mohli jsme struhu přejít přes Cibulcův nebo Mandřákův mostek.

Jakmile jsme přes některý můstek přešli, octli jsme se na Čechově ulici. Pak stačilo přejít kolem plotu u vily Krkošků, tam už začínalo Záhumní.

Pod svahem Wilsonovy (později Karlovy a nejnověji Petřekovy) stráně, byly promáčené louky, údolíčkem stékal ze Šimurďáku potůček. Podnes se tam nachází pramen vody.

V těch místech už byla pole. Na loukách rostla jen nízká tráva, vítr povíval růžovými křehkými kohoutky a lehoučkým chmýřím bílého pýru.

Vpravo se zvedal mírný svah k Jurajdovu⁴⁾ kamennému kříží a táhl se až k polní cestě v Tylovicích.

Jurajdův kříž kolem roku 1910.

Dostat se ke kříži znamenalo přejít mírné svahy a několik mezí. Ale ty jsme milovali. Na jaře

pro ty spousty petrklíčů a sasanek. V zimě to byl zase ráj pro naše první sáňkařské a lyžařské začátky. A podzim? Když začalo foukat ze strniště, pořádaly se u kříže závody v pouštění draků. Byla to pro nás děti událost, ale myslím si, že i pro tatínky – kutily, protože se v povětří kolikrát vznášely originální výrobky draků, skutečně tehdy nevídané.

Když jsme od kříže pohlédli směrem k městu, všude byla pečlivě udržovaná pole. Vlevo se táhla pole Kopeckých. Za jejich stodolou bylo Zátíší, které se již za 1. republiky pyšnilo pěknými vilkami. V první vile Svatavě bydlel pan řídící Šabacký, přítel našeho tatínka, o každém jaru náš první dodavatel salátu z pařeniště.

Směrem k náměstí byla úrodná, udržovaná pole na kterých se pěstovalo obilí. Pole uzavíraly ploty zahrad Kopeckých, Kantorků a Kramolišů stolařů. A také lesíkem, patřícím k hotelu Radhošť. Za hotelem Elzer už to byly zahrádky patřící k domům a vilkám na Čechově ulici (Dr. Váša, Dr. Barbořík, Roskovi, Maléřovi, Dr. Klauda, Otevřelovi, Kramolišovi, Poláškoví a Krkoškovi).

Ploty zahrad měly přes den otevřená dvířka,

kterými se slepice rozbíhaly do polí na zob a vracely se až na volání hospodyně, nebo snést vajíčko.

Jednou můj malý synovec objevil maličké kuřátko, a také zatoulané a skoro slepé koťátko. Hledat majitele zatoulaných zvířátek se spolu s malým synovcem vypravil můj tatínek. Obě zvířátka patřila paní Kramolišové. Ta k velké radosti mého malého synovce mu malou pipku a také kočičku Míšu darovala. Ta u nás zůstala a stala se miláčkem rodiny, porodila nám osmdesát pět koťátek, která jsme odchovali a rozdali.

V zimě chodívaly přes vymrzlou struhu koptvičky až k plotu naší zahrádky, kde měly vždy nasypáno něco zobu.

Na jaře, když na Záhumní povyroستlo osení, říkával tatínek: „Už brzy se vrátí kukačky!“ Nemohli jsme se dočkat. Měli jsme připraveny v síni na stolku drobné peníze, protože se věřilo, že když uslyšíme poprvé zakukat kukačku, a budou nám v hrstičce cinkat mince, podrží se nás peníze celý rok.

Vzácností nebyl ani skřivánek. Třepal se brzy už po Hromnicích vysoko ve vzduchu a zpíval

a zpíval, pak najednou jako kámen padal do svého hnízda.

A co když začalo kvést obilí? Celé Záhumní bylo zlaté! Vítr zvedal oblaka pylu a všechno jím ožlutil. Tehdy bylo pokaždé slyšet křepelky a my jsme marně hledali odkud se to jejich pět peněz ozývá.

Také se nad Záhumním proháněli rorýsi – my jsme jim říkali rorejsi. Přiletí pokaždé, aby svým fí fííí a akrobatickými lety ohlásili, že léto už je tady. Jsou také první, kteří se koncem léta začnou shromažďovat před odletem daleko na jih.

Tatínek měl rád všechno živé, co se v blízkosti našeho domu objevovalo. Přinesl od pana Kantorka ptačí budku a za naší asistence ji upevnil na jabloň jaderničku. A jak byl šťastný, když se každé jaro její obyvatelé vrátili.

Ale nejraději měl rorejsy. Vždycky vstával první, leštil na dvorku boty. Pak se šel umýt do struhy. Ti rorejsi nad ním létali jako blesky a on na ně volal a promlouval k nim.

Jednou se jeden rorejs jakýmsi nedopatřením zatoulal až na naši půdu, zapadl do vysoké krabice a pískal a pískal. Našli jsme ho, snesli do lů a na dvorečku ho vypustili. Rorejs totiž neumí

chodit a nedovede ze země odstartovat, musí se do povětří vyhodit! Zahvízdá a vyletí vysoko, vysoko.

I dnes mívám otevřené dveře na balkon a dívám se jak rorejsi řádí jako diví. A já si říkám: „Vraťte se zase, rorejsi milí, přineste na svých křídlech krásné léto.“

Jak čas letí, vzpomínám.

Kdeže je to mé Záhumní? Kde ten uzoučký chodníček mezi poli s bílým hraničním sloupkem uprostřed na který jsem narazila bicyklem, když jsem tudy jednou spěchala.

Často jsem tamtudy chodívala k tetičce Kovářové pro vajíčka. Před Velikonocemi zase pro vyškrabované kraslice, pak ke Kopeckým pro mléko. K zahradníkovi Škarkovi pro sazenice, nebo jen tak se podívat co mu kromě růže Čajovky ještě kvete ve skleníku. Také k Lidušce Navrátilové, k naší švadleně, i k ní jsem po tom chodníčku chodívala. Ale také ke kamarádce mé tety a maminky a k naší sestře ve cvičení v Sokole.

Když jsem odrostla, scházívала jsem se u Jurajdova kříže se svým hochem, svým pozdějším manželem a tatínkem mých dvou synů. Bylo to

naše místo až do doby, kdy jsme prožili osvo-
bození v květnu 1945.

Tam končí mé radostné vzpomínky na
Záhumní, na louky a pole u kříže.

Bylo tenkrát krásné jaro – jako u Broučků –
všechno, všechno kvetlo. Ale tam v údolíčku
v Šimurďáku pod Strání, kde protékal potůček,
a také na mých oblíbených mezích pod Juraj-
dovým křížem, uprostřed rozkvetlých petrklíčů,
blatouchů a sasanek, právě tam jsem uviděla
první mrtvé vojáky.

Na chodníčku mezi poli padl zasažen střepi-
nou pan Ota Zahradník, obyvatel Palackého uli-
ce.

Tehdy se radost z krásného okolí Jurajdova
kříže a Záhumní vytratila.

O několik let později už Záhumní nebylo. Po
výstavbě továrny Tesla se na někdejších lukách
a polích začalo budovat sídliště, jeho noví oby-
vatelé ho pojmenovali jako Záhumení.

Struha
to je mé dětství, dospívání
i doba šťastného rodinného života

Strouha ⁵⁾, vodní náhon či derivační kanál byl pravověrnými Rožnovany odnepaměti nazýván jako struha. Místní se posmívali lázeňským hostům, kteří toto vodní dílo označovali jako strouha.

Takže struha. Jak na ni vzpomíná paní Věra Klasová?

*Strouha - struha vznikla poč. 16. století,
zanikla kolem roku 1970.*

Jednoho zimního dne časně ráno, tatínek ještě nepřevlečený, na nás volal: „Děti, Jaruško, vstávejte, zaplavila nás struha!“ Stál u dveří do dvora v kaluži vody.

V naší i v Cibulcově zasněžené zahradě bylo slyšet šumění vody, která se valila pod sněhem a sahala i přes práh.

Tatínek sešel až k brance u Cibulců aby zjistil, co se vlastně stalo. Bylo to jasné. V Sušáku, ve mlýně i v papírnách zapomněli spustit u horního splavu stavidlo pro vpouštění vody do struhy, voda ve struze promrzla až do dna a valila se vrchem k městu. První volnou cestu si našla v zahradě u Cibulců, dál se drala pod sněhem k Palackého ulici i naší zahradou. Tatínek pohotově přinesl z půdy desky a podkládal je cihlami, abychom se po nich dostali z domu na protější vyvýšený chodník před Majerovou hospodou Koruna. Voda nám doslova před očima namrzala, vytvářela směrem k náměstí téměř čtyřicet centimetrů silnou ledovou vrstvu, ta se rozšířila až k obchodu koláře pana Kramoliše.

Obec pak vyslala četu mužů, kteří led rozbíjeli a odváželi do parku. Tatínek, když šel na náměstí otevřít prodejnu Drogerie, musel jít po-

řád po deskách a parkem až k soše Palackého.

V domku nám vnikla voda pod podlahy a nasákla do zdí. Mráz zničil v zahradě kmínky mladých stromků, záhonky přikrytých jahod a také všechno, co zůstalo pod sněhem ve vodě.

Promáčené zdi domu č. 458 v důsledku rozlití struhy.

Na jaře jsme zdi oklepali, vše se vysoušelo, podlaha se dala nová, stromky jsme vykopali. Voda zůstala ve svém korytě a my jsme měli zase svou struhu.

Struha mi připravila ještě jednu zlou chvíli. To už stálo sídliště Záhumení, dokončovaly se poslední práce a úklid. Struha tehdy nebyla ještě zasypaná. Byla letní neděle a chystala jsem se

s dětmi na návštěvu k babičce do Zátíší. Chlapci čekali na zahradě u sousedů. Chtěli jsme si zkrátit cestu přes mostek. Mladší, šestiletý Jirka, stál na schodech a pouštěl si ve struze celuloidovou rybičku, uvázanou na provázku. Děvčátko, které si hrálo za struhou, začalo na rybku házet kamení. Rybka se o něco zasekla. Jirka vlezl do vody a chtěl ji vytáhnout. Už se nemohl z vody dostat, jen křičel. Vynesla jsem ho na břeh. Byl to vážný úraz, přeřezaná šlacha na levé noze. Přes rychlou pomoc a ošetření na chirurgii v nemocnici mu zůstaly trvalé následky. Stalo se to tím, že při úklidu staveniště nového sídliště Záhumení nasypali dělníci střepy tabulového skla do struhy. Nebylo je ve vodě vidět.

Protože se začalo do struhy házet i jiné smetí a běžný odpad, koupání ve struze skončilo. Voda ze struhy už se nedala používat. Skončily nejen naše radosti, ale také život pstruhů. A také raků, kteří se ukrývali v březích a které lákali chlapci za soumraku pomocí svíčky, zapálené na prkénku.

Tak struha šla ke svým koncům. Když ji nasypali, objevily se slzy u malých i velkých. Dnes struhu připomíná jen několik olší a vyasfaltova-

ný povrch bývalého mostu u Jaroňků.

Já na struhu nikdy nezapomenu. Struha byla pro mne čistá voda, která se drala se šploucháním z pod stavidla u splavu horního mostu do koryta se dnem vydlážděným vyhlazenými fošnami, se břehy zpevněnými lískami.

Pod strání kvetla nad bedněním z jara lecha a lýkovec, začátkem léta tam voněla udatna. Nad korytem se vzpínaly vzrostlé buky, obrostlé cho- roši všech velikostí. Sem se chodilo na hříby praváky s hnědými klobouky. Hříby s hlavičkami bílými rostly v trávě mezi javory na pravém břehu. Tam také vytékala voda cementovou rourou do parku, napájela parkový potůček a také ryb- níček.

Plavba na struze byla vždy plná dobrodružství.

V místech, kde začínala Wilsonova stráž, byla kamenná lávka. Chodník ze Záhumení tudy přecházel do Stráně a stoupal serpentínami až nahoru k zastřešenému altánku.

Ve struze většinou teklo vody tolik, že jsme jako děti skákali kousek od stavidla a mostku po hlavě do struhy a plavali až k plotu, který omezoval přístup k Sušáku. Byla tu v provozu turbína, hučela a varovala odvážlivce. Zde deskové dno končilo.

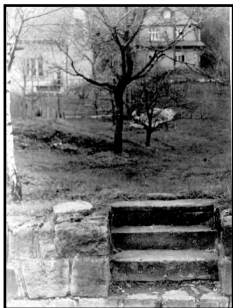
Toto místo jako by struhu krotilo. Proud se zatáčel a směřoval k městu kolem zahrady Mazáčových, kolem Vašků, Cibulců, Mandáků, Jaroňků až k Paláckovu mlýnu. Břehy byly částečně vyzděné.

Každý majitel domu měl vlastní schody a staral se o ně. Pan Mandák měl u schodů vyzděnou nádržku, ve které choval pstruhy, aby je měl pro hosty restaurace Plzeňský dvůr vždy po ruce a čerstvé. Pak už byl plot u Jaroňků a městské koupaliště i s pérovým můstkem a řadou kabiněk k převlékání, koupaliště spravované blízkými Lázněmi bylo zásobované ohřívanou vodou.

Dál přístup ke struze omezoval vysoký desko-

vý plot na pozemku mlýna a pily Paláčkových.

Tam měla struha opět deskami vydlážděné koryto. Bylo něco úžasného vplížit se tajně do náhonu a nechat se unášet po hladkém bednění dna. Ani nás nenapadlo, že by tam někde mohla být tříska a že by nás někdo ze mlýna nebo z pily přistihl. Když se totiž mlelo, zdaleka nás varovalo hučení strojů a mlýnského kola. A když se zapojila pila, nebylo možné přeslechnout kvílivý zvuk řezaného prkna, dodnes ho slyším.

Babička máchá prádlo. Naše schůdky do struhy.

A pak se struha za Paláčkovým mlýnem ztratila pod mostkem u domu pana učitele Face. U Šilarovy první cukrárny protékala pod silnicí,

vynořila se až za dvorky domů vpravo za náměstím před někdejší lékárnou U Matky Boží.

My jsme měli přístup do struhy po kamenných schůdcích, které patřily k domu č. 177, kde jsme měli naši první Drogerii (dnes Papírnictví). Za dvorkem Drogerie Poruba byly další schody. V těchto místech jsme trávili s bratrem volné chvíle, když jsme chodili do obecné školy ve Štefance a pak ke kostelu.

Náš obchod Drogerie na náměstí. Na chodníku benzinová pumpa, kterou dnes už málokdo pamatuje.

Kamarádili jsme se s Toňkou a Táňou Hanákovými, jejichž rodiče měli obchod vedle naší první Drogerie, zahradu měli přes mostek na druhé straně struhy.

Těch mostků bylo přes struhu několik, ale je-

nom ten u Žingorů byl dostatečně široký. Jezdili po něm povozníci Bajer a Jahn s platoňákem se zbožím. Ten široký most neměl zvýšené okraje a jednou jsme z okna školy byli o přestávce svědky toho, že při couvání sjel platoňák do struhy a strhl i jednoho koně. Paní učitelka zavřela okno a museli jsme zpívat, než se venku vše uklidnilo.

Další můstek byl u fary. Ten sloužil i naší škole. Paní školníková odtud nosila potřebnou vodu ve džbánu do tříd, i do umyvadla a na WC.

Pak už špěla struha ke svému cíli – k papírně, kde se u mříží zbavovala toho o co Fassmanovi nestáli.

Na těchto místech už to nebyla v té době ta naše dobrá struha, objevovali se zde i potkani, kteří se ke struze dostali z dřevěných záchodů, stojících na dvorcích u domů na náměstí.

Přesto jsme ke struze chodili. Pouštěli jsme po ní lodičky, vyřezávané z kůry topolů, které byly v dolním parku na dosah.

Struha nám sloužila věrně celou dobu, co ji pamatuji. Od nošení vody brzy ráno v putnách do zásoby, protože v domě byla jen jedna výlevka s kohoutkem na pitnou studenou vodu.

Hlavně se ve vodě struhy namáčelo prádlo, pak vyvářelo ve velkém kotli na dvorku a nakonec máchalo a přímo na chodbách domů mořilo a škrobilo. A to od jara až zase do jara.

Ale struha byla někdy i zrádná. Totiž stalo se, že nájemci potřebovali zvýšit průtok, a to se nehlásilo předem. A to pak někdy byly fofry. Často při máchání uplaval kapesník nebo plenka, ale také ubrus nebo záclona. Pak se muselo uhánět za uprchlíkem. Když se ho nepodařilo chytit z nejbližšího mostku nebo schodů, běželo se dál Čechovkou ke mlýnu. Znamenalo to nejen uprchlíkovi nadběhnout, ale lehnout si na můstku na břicho a vyčkávat a doufat. A když i toto selhalo, tak běžet dál až k papírnám. Tam už neměl uprchlík naději.

Mně se ve struze jednou topil krocan. Bylo to v prosinci, kdy večer přimrzalo, ale sníh ještě nebyl. Dokonce ten den, když jsem se vrátila domů ze školy, svítilo slunce. Bylo mně krocanů líto, tak jsem je vypustila na zelené. Jenže oni hup a rovnou k sousedům na louku a usedli na dolní větve stromků. Začala jsem je strásat. Jeden krocan přeletěl struhu a sedl na protějším břehu na olši. Přeběhla jsem můstek a chtěla

jsem ho vyplašit, ale hlavně jsem doufala, že přeletí struhu zpět. Ale kdepak! Čvách! A už ho voda ve struze nesla pryč. Přiběhla jsem ke břehu a v kabátě a v papučích šup za ním do vody. Nepředstavíte si, jak byl těžký! Ale přemohla jsem jeho i sebe. V kuchyni jsme krocana usušili. Přežil to – oba jsme to přežili.

Po čase už struha spěla ke svým koncům. A když ji zasypali, brečeli jsme, my malí a málem i ti velcí.

Pro mne je struha podnes v mé paměti jako čistá voda, která se drala úzkým korytem a přinášela radost a užitek všem, kteří si jí vážili a pečovali o ni.

Struha – to je mé dětství, dospívání i doba šťastného rodinného života.

To krásné vzpomínání na struhu mi nikdo nevezme.

Druhá světová válka

Chci se vrátit do doby, kdy naše republika vzkvétala od svého vzniku v roce 1918. Tak jak jí to přál spisovatel Metoděj Jahn svým veršováním, které si lze přečíst na mramorové desce ve Valašském muzeu. Deska byla původně opřená o kmen mladé lípy u sokolského hřiště – dnes by to bylo nedaleko autobusové zastávky u školy na Videčské ulici:

*Rost' a kveť a zelenej se,
lípo naší svobody,
jakž i my chcem růst a kvěsti
mezi všemi národy.*

Nebyl to tehdy život lehký nebo v blahobytu. Nemohl si každý koupit všechno, co viděl ve výlohách. Nebylo práce. Ale byli jsme jako národ svobodní a spolu s bratrským národem Slováků jsme se pod vládou pana prezidenta T. G. Masaryka snažili, aby bylo u nás stále lépe. A opravdu – naše Československo si ve světě vybudovalo čestné a pevné místo.

V sousedním Německu, se kterým jsme měli nejdelší hranice, začala sílit myšlenka zmocnit se bohatství, majetku a území okolních států. Od roku 1933, kdy se pod vedením Adolfa Hitlera rozrůstal fašismus, začalo nám hrozit nebezpečí. Proto náš stát budoval silnou moderní armádu, měli jsme výborné letectvo, pohraničí se důkladně opevňovalo betonovými bunkry.

Rožnov pod Radhoštěm kolem roku 1924.

V té době nám naše maminka říkala: „Ach, děti moje, jen abyste vy nikdy válku nezažili. Nejstrašnější je, když umírají nevinní lidé a děti.“ Maminka zažila 1. světovou válku jako ško-

lačka v Rožnově, kdy v rodině se čtyřmi dětmi poznali, co to je nedostatek.

Můj tatínek zase bojoval jako legionář v Rusku, i v bitvách u Zborova a Bachmače. Přivezl mnoho fotografií se záběry válečných hrůz. Po skončení války mu cesta zpět do vlasti trvala přes dvě léta.

A přece jsme se té války museli dočkat. Po smrti pana prezidenta Masaryka v roce 1939 se situace změnila. Němci obsadili naši republiku, naši vojáci museli bez boje složit zbraně. Když jsme ráno uslyšeli tu zprávu z rozhlasu, viděla jsem svého tatínka plakat.

Pak začala 2. světová válka i pro nás. Bylo mi čtrnáct roků.

Pro naší vlast nastaly zlé časy. Stali jsme se Protektorátem Čechy a Morava. Slovensko se od nás odtrhlo. Všude bylo plno německých vojáků. Nápisy musely být nejprve v němčině a až pak i v češtině. Jídlo bylo na lístky, na příklad 1/8 l mléka na den, 5 g tuku na den, 1 vejce na týden, 1/4 kg masa a 1 kg chleba na měsíc, 10 dkg brambor jen pro děti na Vánoce, ovoce jsme viděli jen u vojáků, bílá mouka stačila jen na přilepšení o Vánocích, šaty, boty a také látky

na přiděl (šatenky), maso také – chléb se pekli z ječné mouky a za dva dny zkysnul, máslo umělé, moučníky z náhražek. Mýdlo se vařilo z hovězích kostí.

Začal také strach o holý život.

Mnoho mladých lidí se snažilo tajně uprchnout do Anglie, nebo přes Polsko do Ruska, vstoupit tam do naší armády. Lidé, kteří nemohli utéct, snažili se podporovat ty, kteří proti okupantům bojovali buď tím, že škodili na příklad v průmyslu nebo ničili trati, továrny, mosty.

Mnoho lidí bylo zatčeno a uvězněno ve věznicích nebo v koncentračních táborech. Bylo zavedeno povinné zapisování do domovních knih, vojenské kontroly chodily třeba i v noci. Také bylo nařízeno zatemnění a zákaz vycházení vždy po setmění.

V okolí Rožnova a ve všech obcích se nacházelo stále více statečných lidí, kteří jako partyzáni narušovali německou činnost, i když, zvláště ke konci války, Němci tvrdě trestali každého podezřelého.

V té době jsem jezdila do gymnázia ve Valašském Meziříčí. Jednou po příjezdu na nádraží viděli jsme nezvykle mnoho německých vojáků

se psy. Všichni cestující museli odbočit na cestu k Poličné a projít kolem popravených partyzánů. Lidé ze Zubří zase byli svědky dvou popravených mladých odbojářů u zuberského potoka uprostřed vesnice. A tak to bylo i v dalších obcích. Podnes nám tyto události připomínají pomníčky.

Před maturitními písemkami zahnali nás děvčata do tělocvičny, zapsali, předali nám už připravené pracovní knížky a odvezli do zbrojovky v Jasenicích u Vsetína. Byly jsme ve slavnostních šatech, bez jídla. Po lékařské prohlídce jsme hned nastoupily ke strojům. Já jsem obráběla závitové šrouby do střel protiletadlových kulometů.

V té době už byl pan ředitel gymnázia zavřený, popraveni jeden mladší student a jedna bývalá studentka – Jiřina Hofmannová.

Mladí lidé, ročník narození 1921 až 1924, byli odvezeni do Německa na nucené práce.

Můj tatínek byl také zatčen pro podezření za účast v odboji. Po třech měsících byl ale díky pomoci dobrých lidí z vězení propuštěn. Já jsem byla dvakrát u výslechu v Rožnově a jedenkrát v Ostravě, během výslechu jsem obdržela tři

facky. Mnoho občanů z Rožnova, zvláště žen z rodin, kde byl někdo „nezvěstný“, skončilo ve věznici na jižní Moravě ve Svatobořicích.

Ke konci války bombardovala spojenecká letadla důležité objekty pro válečný průmysl. Někdy však byly zničeny i obytné domy nebo továrny, kde pracovali naši lidé.

I nad Rožnovem létaly velké svazy amerických bombardovacích letadel. Zdaleka bylo slyšet jejich dunění a někdy je bylo ve veliké výšce i vidět. K zemi se snášely staniolové lamely, sloužící k rušení radarů.

V srpnu 1944 jsme zaslechli z vysílání rozhlasu, že americká letadla míří z Vídně na Ostravu. A už tu byly. Jenže jedno bombardovací letadlo najednou klesalo, ozval se výbuch od Rysové, potom druhý od Dolních Pasek. Za chvíli se letadlo zase vzneslo a dohánělo ostatní. Říkalo se pak, že mělo asi poruchu a muselo odlehčit náklad bomb. Nikdo nebyl zraněn a ani nebyly zvláštní škody. Ostrava však byla bombardována těžce.

V Rožnově přibývalo vojáků, a to i maďarských. Netušili jsme, co nás čeká.

Pozorně, ale tajně pod peřinou jsme sledova-

li zahraniční rozhlas. Někdo musel hlídat u okna, zda venku neposlouchá nějaký voják nebo udavač. Značili jsme na mapě, jak postupuje fronta směrem ze Sovětského svazu na západ.

Netušili jsme, co může přijít. Náš kraj se zdál být bezpečnější, než kraje v blízkosti hlavních silničních a železničních cest. Když ale v dubnu 1945 obsadila ruská armáda ústupové cesty přes Vlárský průsmyk, a u Ostravy se bojovalo, zůstala fašistům jediná ústupová cesta – Čadca, Turzovka, Rožnov, Vsetín, Valašské Meziříčí.

Tak se v poslední dubnové dny valily přes Rožnov a po nábřeží německá vojska s těžkými zbraněmi a uloupeným dobyt看em. Z obličejů mladých a velmi mladých vojáků bylo vidět hrůzu a strach.

Na prvního května 1945 jsme se vylekali střelením. Chtěli jsme se podívat, co se děje, ale hned jsme zabouchli dveře. Bydleli jsme v přízemí naproti restaurace Koruna a dveře se otevíraly přímo na silnici, kde pobíhali vojáci. Střílelo se i v parku. Chtěli jsme utéct do Stráně, ale nad Čechovou ulicí létal dvouplošník a ostřeloval cestu. Hned jsme se vrátili, sedli ke zdi

a přikryli se matracemi. Střelba brzy utichla. Ráno se zjistilo, že došlo k přestřelce, kterou vyvolali partyzáni, aby poplašili maďarské vojáky, ubytované v hotelu Novák (dnes AGH).

Tatínek rozhodl všecko sbalit, uložit na půdu a do malého sklípku. V případě, že „něco začne“, poběžíme nejkratším směrem na Dolní Paseky do domu sestřenice, kde ve sklepě přečkáme.

V pátek 4. května ráno tatínek s bratrem odešli do města na náměstí do naší Drogerie. Maminka šla něco uklízet do kůlny na dvorku. Já jsem tajně odnesla do pekárny ve mlýně u Paláčeků v ošatce vykynutý chleba (teta nám občas poslala dobrou mouku a maminka uměla těsto udělat). Měla jsem si pro chleba přijít v jedenáct hodin. Napadlo mě, že se zatím půjdu podívat ke Klasům do Zátíší. Ve městě bylo plno lidí, nakupovali a v hloučcích postávali. Přišla jsem ke Klasům a vidím jak všichni nosí peřiny a šaty do sklepa. A pan Klas na mne: „Co tu ještě děláte? Neslyšíte to dunění, vždyť to jsou děla. Utíkej domů!“ Jejich syn Miloš mě šel doprovodit. Celou cestu jsme utíkali. Sotva jsme u nás otevřeli dveře, ozvala se strašná rána a se stropu chodby u dveří ode dvorku se sypala omítka.

Hned následovala druhá rána.

Miloš jen zavolal: „Na shledanou po válce!“ A utíkal domů. Tenkrát vedl přes Záhumní úzký chodník mezi poli, místy bylo umění projet tam třeba i na kole.

Bydlela u nás také teta Kavanová, měla v kočárku dvouletého Honzíka, její manžel byl lékařem v Rožnově. Teta sbalila věci do hlubokého kočárku, já jsem svázala do ubrusu všechno, co jsem našla k jídlu, a také svetry, maminka uhasila oheň ve sporáku. Také jsem přelila rozvařený guláš do velké konve. Domluvili jsme se, že nebudeme na sebe navzájem čekat, ale poběžíme na Dolní Paseky k bratranci, zubařovi Horákovi, kde už měli vše připraveno ve sklepě: na zemi desky a matrace, dokonce i pytle s pískem před okénky.

Jen jsme s maminkou vyběhly, uviděly jsme mého tatínka a bratra. Lekli jsme se, protože pracovní pláště, jak vyšli z obchodu, měli od krve. Říkali, že na náměstí dopadly „miny“, že je vše rozbité a jsou mrtví lidé. Oni že pomáhali nosit raněné na ošetření do ordinace Dr. Kamenáře (dnes budova Orthesu).

Běželi jsme parkem k lávce u muzea. Tam se-

děl náš pes – jak věděl, že tudy půjdeme, to opravdu nevím. Na nábřeží byli vojáci, povozy a dobytek.

Namířili jsme si to přes Rybníčky k mostku přes potok (tenkrát tam nebyly domky ani vilky, jen louky a bažiny, proto se říkalo „Rybníčky“). Pak přes dnešní Letnou, přes cestu u současné palírny a už jsme byli u Horáků. Hned jsme vešli do sklepa. Tam už bylo plno lidí s dětmi, kteří se ve strachu, když slyšeli ty výbuchy ve městě, přišli schovat z okolních malých domků, takže nás bylo ve sklepě dva a čtyřicet.

Na Rožnov začaly dopadat další střely, říkali jsme miny, ale byly to rakety z „Kaťuší“ s velkou trhovou silou.

Tatínek odsunul pytle od sklepních okének, dalekohledy jsme sledovali, co se děje ve městě za Bečvou. Dům stál osamocený, takže jsme měli z návrší dobrý výhled. Viděli jsme ustupující fašistické tanky a obrněné vozy. I spousty vojáků, kteří postupovali od Tylovic přes Klůzov a Stráň po polích a mezích do Rožnova.

Odpoledne toho dne sice vítr odfoukl z města oblaka černého dýmu, ale nedokázali jsme přesně určit, co všechno hořelo.

Další střely dopadaly na kostel a město. Boj o Rožnov trval až do páteční noci, teprve večer střelba konečně utichla.

Do sklepa dorazil i strýc Dr. Kavan, snažil se ve městě poskytovat lékařskou pomoc. Řekl nám, že hoří celá Horní ulice, hotel Radhošť na náměstí, „Sušák“, kostel a některé rodinné domky. A hrozný pohled že je v parku u Společenského domu. Střepiny a granáty zabily vojenské koně a zasáhly i část budovy. Na schodech zemřela těžce zraněná úřednice lázní Draža Bradáčová, městský zahradník Stříž a z jeho čtyřleté dcerušky uviděli jen ručičku.

Válečnými událostmi v květnu 1945 byla nejvíce postižena Horní (dnes Bayerova) ulice.

Nedokázali jsme usnout. Báli jsme se co bude dál.

V sobotu brzy k ránu někdo tloukl na okénko, že potřebuje lékařskou pomoc. Mysleli jsme, že si pro strýce přišli partyzáni. Celé dopoledne se nevracel. Všichni jsme o něho měli veliký strach.

Už jsme neměli co jíst a ve městě se znovu střílelo. Tatínek mne poslal k řezníkovi, vyprosit něco k jídlu. Běžela jsem příkopou a byla jsem ráda, že jsem nikoho neviděla ani nepotkala. Přinesla jsem pecen chleba a kus hovězího masa na polévku.

Zároveň se mnou přišel i strýc, který u sousedů pomohl na svět holčičce.

V sobotu večer po setmění zase vše utichlo. Dřímali jsme. Najednou nás probudila rána, která otřásla celým domem. A zase ticho. Nic se nikde nehnulo.

*Zničený dolní most
ustupující německou
armádou v neděli v noci
6. května 1945.
Na pozadí vlevo je
Nývltova vila.*

Až do svítání jsme byli všichni vzhůru.

Pak jsme uslyšeli po silnici dusot koní a povel „vperjot“, hned jsme vyběhli až dolů k plotu. Uviděli jsme první Rudoarmějce. Vpředu na bílém koni uháněl velitel, za ním další. Byli to průzkumníci, hledali spojení s partyzány v lesích na Dolních Pasekách. Za nimi přicházeli další vojáci. Pozvali jsme je k nám, ale nechtěli jíst ani pít. Jen lehli do pokojů na koberce a hned usnuli. Jeden prosil, abych zahrála na klavír, a při tom také usnul.

Neodpočívali dlouho. Vojáci na koních svolávali kamarády. Dostali rozkaz k dalšímu pochodu – směr Praha! Právě od nich jsme se dozvěděli, že v Praze vypuklo povstání a pražský rozhlas volá o pomoc.

Po odjezdu vojáků jsme se s tatínkem vypravili do města a také podívat se do našeho domku.

Bylo to strašné. Náš krásný Rožnov byl zničený, všude ještě oheň, kouř, sklo, vyvrácené elektrické a telefonní sloupy, dráty. Plno ruských vojáků, i našich lidí. Všichni se radostně objímali a také plakali.

Náš domek byl vyrabovaný maďarskými vo-

jáky. Obchod na náměstí, naše Drogerie bez skel ve výlohách, mnoho zboží zničeného.

V ulici Na Zahradách (dnešní Pionýrská) rozbitá auta, mrtví vojáci. V parku mnoho mrtvých koní.

Také jsme na vlastní oči uviděli, co znamenala ta strašná rána v noci. Most přes Bečvu u nádraží vyhodili ustupující Němci do povětří, byl v půli zlomený.

Boj o Rožnov si vyžádal 19 životů našich občanů - všechny jsem znala, a 17 životů příslušníků Rudé armády. Bylo zničeno přes 20 budov, 60 silně poškozeno, 300 středně nebo lehce.

Vrátili jsme se do našeho domečku. Čekalo nás tam další překvapení. Měli jsme hosty. V jídelně a ložnici se usadila část ruských vojáků z těch, kteří tábořili v parku za restaurací Koruna. Nás vystěhovali do kuchyně, tam jsme přečkali noc.

Ráno následujícího dne přišli tři důstojníci, přivedli také lékaře a lékařku Natašu. A že by se chtěli vykoupat. Zatopili jsme ve sporáku. Vodovod nefungoval, tak jsme ze strouhy nanosili do hrnců vodu a naplnili vanu, kterou jsme měli za-

maskovanou stolem s příklápěcí deskou. Maminka vytáhla voňavé toaletní mýdlo, které si schovávala na památku z předválečného zboží z naší drogerie. Také jim dala ručníky a Nataši spodní prádlo. Byli šťastní a na oplátku nás pozvali na jejich polévku, kterou vařili v kotli v parku. Večer se s námi rozloučili a pokračovali k Praze.

Další den jsme se odvážili rozhlédnout po okolí. V místech, kde je dnes na Záhumení uprostřed zahrádek kamenný Jurajdův kříž, byly tehdy jen louky. A právě tam uprostřed rozkvetlých blatouchů, sasanečků a petrklíčů jsme uviděli mrtvé vojáky – mladé chlapce, které zaskočila smrt na počátku jejich života. Všude rozházené pásy nábojů, odhozené kulometry. Na to nikdy nezapomenu.

Také náš chodníček mezi poli zesmutněl – v jeho blízkosti padl v tom květnovém boji, zasažen střepinou, pan Ota Zahradník, známý obyvatel Palackého ulice, tatínek dvou dětí.

Tehdy se radost z okolí Jurajdova kříže a Záhumní navždy vytratila.

Nejvíce byla postižena Horní ulice - dnes Bayerova.

Básník Ladislav Nezdařil napsal: „*Hvězdnou cestou mých mladých let byla Horní ulice. Vedla totiž domů, za matkou a otcem.*“

Byla to tenkrát jedna z hlavních zón drobných rožnovských řemeslníků a obchodníků. Začínala hned za městskou radnicí, v jejímž poschodí byl soud. Za Radnicí, za dřevěným deskovým plotem, obehnaným drátem, stála šatlava, kde si odpykávali trest místní zlodějíčkové či frajeři z hospodských sporů a bitek. My děti jsme chodily nakukovat otvory po vypadlých sucích, abychom zahlédli některého vězně za zamřížovaným oknem. Většinou jsme viděli jen paní Halamíčkovou nebo jejího manžela, kteří nosili do vězení vodu a jídlo.

Za šatlavou stála jatka s mistry řezníky Majerem, Vaškem a Jaškem. Dál bylo stavení bývalého Rožnovského fojtství, kde bydlel Arnošt Vašek, výborný trubač na křídlovku. S ním sousedilo krejčovství pana Španihela, pak holičství pana Chalupy – později pekařství pana Santovjáka, sodovkárna pana Chytila. Ve vedlejší dřevěnici měl dílnu krejčí Mičola. Ulice pokračovala žele-

zářstvím pana Řehoře, před ním stály tři lípy. Také se tam krčila chaloupka pana Pešata. Líbilo se mi pekařství u Polesů. Také domek pana Černocho, který zhotovoval modrotisky na fětochy a sukně ke kroji, byl také známý sadař. Jeho žena byla pohledná, vždy upravená paní, která pomáhala u Dr. Rottra.

Pak už byl hostinec Na Hostýnku u „Bílého“ „Bystřického“ či později „Kamenného“ mostu. Dál chalupa Fiuráškových, stolařství pana Kantorka. Na hranici Tylovic obchůdek paní Kláry Mlčochové.

To byl Rožnov mého dětství a mládí na který ráda vzpomínám. Můj Rožnov. Radikálně ho změnila druhá světová válka. Pak i následující události, zánik klimatických lázní a nástup průmyslu.

Malé, původně dřevěné městečko kdesi uprostřed hor se rozrostlo a postupem času proměnilo v moderní město.

Někdy v létě nechávám otevřené dveře na balkon. Dívám se na rorejsy, rádí jako diví. A já si říkám: Vraťte se zase, milí rorejsi, přineste na svých křídlech krásné léto.

Poznámky

1) Město Rožnov pod Radhoštěm leží na úpatí Radhoště v údolí Rožnovské Bečvy v nadmořské výšce 378 m. Historické jádro se nachází východně od soutoku řeky Bečvy a potoka Hážovky. První písemná zmínka o Rožnově pochází z r. 1267 v závěti biskupa Bruna ze Schauenburku. R. 1310 byl na neďaleké vyvýšenině postaven hrad, r. 1538 z větší části rozbořen. V letech 1796 až 1950 existovaly ve městě klimatické lázně, zanikly s nástupem průmyslu. V roce 1925 vzniklo přičiněním sourozenců Jaroňkových Valašské muzeum v přírodě.

2) Rorýs (Apus), rod ptáků z řádu svišťounů. Vynikající letci. Drobný hmyz, unášený větrem (tzv. vzdušný plankton) lapají za letu do široce rozevřeného zobáku. V České republice žije rorýs obecný (Apus apus), který hnízdí zejména na budovách. Zimuje v jižní Africe odkud přilétá počátkem května a odlétá koncem července.

3) První a nejstarší rožnovské sídliště Záhumení se nachází jihovýchodně od Masarykova náměstí. Ještě v polovině 20. století hospodařili v těch místech „za humny“ na svých polích rožnovští měšťané. Výstavbu třípodlažních domů sídliště si vynutil bouřlivý roz-

voj národního podniku Tesla, zaměřeného na elektrovakuovou techniku, který od původní výroby elektronik přešel na výrobu tranzistorů, televizních obrazovek a později integrovaných obvodů. Výstavba sídliště začala po roce 1950, skončila o deset let později. Sídliště je vyzdobeno sgrafity akademického malíře, grafika, výtvarníka a spisovatele Jana Kobzáně (1901-1959). Sídliště od roku 1975 doplňuje rozsáhlý objekt sociálních služeb Domov seniorů.

4) Jurajdův kamenný kříž je umístěn na malém návrší nad sídlištěm Záhumení. V roce 1830 ho nechal postavit z peněžitého odkazu rožnovský starosta Michal Jurajda (1812-1874). Podle pověsti byl kříž postaven z peněz, nalezených na tomto místě. Mohutný kamenný kříž nese na přední straně nápis: GE-ZISSI SIN, V. MARIE, CHRAŇ A OSTŘIHEG NAS V BOHE, OD NESSTIESTI CASNÉHO, I WIECNEHO. NAKLADE NEBOSSYKA MICHALA JURAJDY. (*Ježíši, synu Marie, chraň a ostříhej nás od neštěstí časného i věčného. Nákladem nebožtíka Michala Jurajdy.*)

V současnosti je Jurajdův kříž obklopen zahrádkami. Nedaleko je Domov seniorů a sídliště Záhumení. V minulosti vedla kolem Jurajdova kříže cesta „přes Vršky“ do Rožnova, kterou používali obyvatelé Horní, Prostřední a Dolní Bečvy.

5) Strouha – struha byla vybudována počátkem

16. století a zanikla někdy kolem roku 1970. Celková délka struhy dosahovala přibližně 1900 metrů. Ve svých počátcích poháněla voda struhy vodní kola moučných mlýnů, které patřily v Rožnově k nejstarším zařízením průmyslového charakteru (už roku 1507 jsou zmiňovány mlýny dva), pak také pilu na řezání desek. Dolní mlýn na potoku Hážovce byl roku 1664 přestavěn na papírnu. Nedaleko za papírnou ústila struha do Hážovky a po dalších přibližně sto metrech vtékala její voda spolu s vodou z Hážovky do řeky Bečvy. Úvodní část struhy je podnes napájena vodou z řeky Bečvy nad horním splavem. Struha sytí parkový potůček a také dvě jezírka v Mlýnské dolině Valašského muzea v přírodě, kde vodní energie pohání mechanická zařízení. Ve druhé polovině 20. století přestala mít struha pro místní průmysl význam, sice dál krásnila město, ale protože ji nikdo nepotřeboval, zanikla.

Věra Klasová v čase docházky do 1. třídy obecné školy.

Richard Sobotka

Vraťte se, rorjesi milí, přineste léto zpět
Vzpomínky paní Věry Klasové na Rožnov jejího dětství a mládí

Vydala Městská knihovna
Rožnov pod Radhoštěm
příspěvková organizace
Bezručova 519
756 61 Rožnov pod Radhoštěm
tel.: 571 654 747
777 808 695

e-mail: knihovna@knir.cz

<http://www.knir.cz>

ISBN: 978-80-87334-26-3

Edice Milé tisky, svazek č. 9

Odpovědná redaktorka Marcela Slížková

Sestavil a graficky upravil Richard Sobotka,
foto, reprofoto autor a archiv městské knihovny
Logo a kresba Vladimír Bartošek

Rožnov pod Radhoštěm 2016

MĚSTSKÁ KNIHOVNA ROŽNOV POD RAD.

MILÉ TISKY

